

Ю. Г. Машкаров,* Н. С. Краснова**

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У нових суспільних умовах особливого значення набуває інформація. Не випадково одним з основних напрямів розвитку відповідно до Закону України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки”¹ є інформатизація освіти. Тому в державному управлінні освітою, а саме загальною середньою, повинні застосовуватись дієві механізми управління, які зараз потребують докорінної зміни.

Інформатизація освіти — це впорядкована сукупність взаємопов’язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих та управлінських процесів, спрямованих на задоволення освітніх інформаційних, обчислювальних і телекомунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу². Вона є головною складовою освітньої реформи.

Метою роботи є вдосконалення механізму державного управління процесом інформатизації загальної середньої освіти та розроблення пропозицій щодо реалізації цього напрямку.

У загальному розумінні державне управління — це вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів з метою реалізації функцій держави шляхом запровадження державної політики через механізми державного управління.

Поняття “механізм” має декілька тлумачень. По-перше, воно розкривається як певна система, що визначає порядок будь-якого виду діяльності. По-друге, визначається як внутрішній засіб системи, що приводить її в дію³.

Сутність механізму державного управління вивчали Г. Атаманчук, Н. Нижник, О. Машков, М. Круглов, Г. Одінцова та інші вчені.

Проведений аналіз різних поглядів учених на поняття та зміст категорії механізму управління та механізму державного управління дозволяє визначити характерні риси механізму: комплексність; сукупність низки елементів, серед яких базовим, на наш погляд, є правовий, економічний, організаційний, інформаційний та соціальний. Ці елементи характерні і для механізму реалізації державної політики інформатизації загальної середньої освіти.

Таким чином, визначаючи сутність та особливості механізму державного управління процесом інформатизації загальної середньої освіти, необхідно зазначити, що це послідовне виконання органами державної влади функцій управління з використанням відповідних методів і засобів, що ґрунтуються на основоположних принципах з метою освітньо-виховної підготовки підростаючого покоління до життя в інформаційному суспільстві.

В освітній галузі принципи та функції управління досліджували М. Дарманський, Г. Єльнікова, В. Майборода, Т. Лукіна та інші.

До загальних принципів управління, які використовуються і в системі загальної середньої освіти, Г. Єльнікова відносить такі: детермінованості, адаптивності, цілеспрямованості і критеріальності, розподілу компетенцій та ієрархічності, професіоналізму, науковості, демократизації і фінансово-економічної забезпеченості праці, гуманізації управління й відкритості⁴.

© Машкаров Ю. Г., Краснова Н. С., 2008

* професор кафедри інформатизації державного управління Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, доктор фізико-математичних наук, професор

** аспірант Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

¹ Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки: Закон України від 09.01.1997 р. // ВВР. — 2007. — № 12. — Ст. 102.

² Концепція інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів, комп’ютеризації сільських шкіл // Комп’ютер у школі та сім’ї. — 2001. — № 3. — С. 3-10.

³ Ожегов С. И. Словарь русского языка / Под ред. Н. Ю. Шведовой. — 21 изд., перераб. и доп. — М.: Рус. яз., 1999. — 924 с.

⁴ Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні. — Х.: Крок, 1999. — 303 с.

До принципів, які відображають специфіку державного управління процесом інформатизації загальної середньої освіти, можна віднести такі:

- *принцип об'єктивності*, сутність якого проявляється в цілях, реалізації на практиці та аналізі результатів, забезпечує дотримання природничих, суспільно-історичних закономірностей;

- *принцип законності* полягає в нормативно-правовому забезпеченні цілей і завдань державної політики інформатизації освіти;

- *принцип детермінованості* пояснюється належністю освіти до сфери соціального управління, що вимагає урахування закономірностей та потреб соціального розвитку, суспільних вимог, інтересів держави та реальних умов;

- *принцип компетентності* (професіоналізму) управлінців — від компетентності працівників освіти та управління залежить якість освіти та управлінської діяльності;

- *принцип відкритості* полягає у входженні загальноосвітніх навчальних закладів у світове інформаційне середовище;

- *принцип системності* державного управління процесом інформатизації освіти передбачає здійснення комплексного, системного управління різними складовими й елементами системи загальної середньої освіти;

- *принцип науковості* потребує при визначенні цілей, завдань, змісту управлінської діяльності використовувати результати наукових досліджень в галузі управлінської та освітньої діяльності з питань інформатизації;

- *принцип систематичності* та зворотного зв'язку являє собою процедуру оцінювання досягнутих результатів інформатизації та встановлення зворотного зв'язку⁵.

Більшість учених до основних функцій управління відносять цілепокладання, організацію, планування, контроль, аналіз, координацію, регулювання. В. Грабовський⁶ функції управління поділяє на три групи: програмно-цільові, процесуально-технологічні, соціально-психологічні.

Таким чином, до основних функцій державного управління процесом інформатизації загальної середньої освіти можна віднести:

1. *Інформаційну*. Передбачає збір інформації про стан функціонування системи.

2. *Активізуючу*. Полягає в залученні до роботи вчителів, органи державного управління освітою, бізнес-структури, громадськість з метою покращення якості інформатизації освіти та управління нею.

3. *Корекційну*. Основа її — відстеження результатів процесу інформатизації та коригування діяльності шляхом виправлення ситуації.

4. *Кваліметричну*. Визначення системи індикаторів і критеріїв оцінювання стану інформатизації.

5. *Управлінську*. Використання інформації з метою прийняття виважених управлінських рішень, усунення недоліків, поліпшення якості.

Отже, функції державного управління у сукупності та взаємодії одна з одною являють складну, багаторівневу функціональну структуру управління.

Основою функціонування будь-якого механізму є відповідне законодавче поле. Базовими законодавчими та нормативними документами щодо інформатизації загальної середньої освіти є Закон України “Про освіту”⁷ (1996), Закон України “Про Концепцію Національної програми інформатизації”⁸ (1998), “Про загальну середню освіту”⁹ (1999), Указ Президента України “Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку освіти в Україні”¹⁰ (2001), Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Програми інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів, комп'ютеризації сільських шкіл на 2001-2003 роки”¹¹ (2001), Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження

⁵ Лукіна Т. О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні: Монографія. — К.: Вид-во НАДУ, 2004. — 292 с.

⁶ Грабовський В. Особливості регіонального управління закладами освіти в сучасних умовах // Вісник Національної академії державного управління. — К., 2000. — № 5. — С. 366-372.

⁷ Про освіту: Закон України від 23.05.1991 р. // ВВР УРСР. — 1991. — № 34. — Ст. 451.

⁸ Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 04.02.1998 р. // ВВР. — 1998. — № 27-28. — Ст. 182.

⁹ Про загальну середню освіту: Закон України від 13.05.1999 р. // ОВУ. — 1999. — № 23. — Ст. 1033.

¹⁰ Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку освіти в Україні: Указ Президента України від 09.10.2001 р. // ОВУ. — 2001. — № 41. — Ст. 1845.

¹¹ Про затвердження Програми інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів, комп'ютеризації сільських шкіл на 2001-2003 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.05.2001 р. // ОВУ. — 2001. — № 20. — Ст. 850.

Комплексної програми забезпечення загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів сучасними технічними засобами навчання з природничо-математичних і технічних дисциплін¹² (2004), Указ Президента України “Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій”¹³ (2005), Закон України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки” (2007) та інші.

Регулятивні положення можуть бути різними, але майже завжди вони складаються з таких принципів:

- доступність для кожного громадянина освітніх послуг;
- рівність умов кожної людини для реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку;
- інтеграція з наукою і виробництвом;
- взаємозв'язок з освітою інших країн;
- оснащення закладів освіти сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями;
- забезпечення охорони життя, здоров'я та прав усіх учасників освітнього процесу;
- поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті.

Необхідність реалізації завдань державної політики щодо інформатизації загальної середньої освіти обумовлює застосування такого інструменту управління, як *організаційний*, тобто створення системи органів управління галузю. В узагальненому вигляді суб'єкти державної влади, які впливають на формування і реалізацію державної політики щодо інформатизації освіти, — це Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Державний комітет інформатизації і зв'язку, Міністерство освіти і науки України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

Істотним для дослідження механізму реалізації державної політики інформатизації загальної середньої освіти є визначення його *економічного* елемента. Найважливішим елементом економічної складової механізму державного управління процесом інформатизації загальної середньої освіти є фінансовий механізм зі своєю підсистемою фінансових важелів і стимулів. До фінансових заходів, які є запорукою ефективності механізму державного управління процесом інформатизації загальної середньої освіти, належать: бюджетне фінансування; державні програми, гранти, кредити, субсидії; податкові пільги, залучення коштів недержавних установ, спрямування інвестицій та ін.

Сьогодні в суспільстві важливою складовою механізму державного управління процесом інформатизації освіти стає *інформаційний* елемент. Він забезпечує доступ до локальних та глобальних інформативних каналів, створює електронний документообіг, є основою впровадження інформаційно-аналітичного забезпечення органів управління освітою, освітніх установ, а також створення інформаційних Веб-сайтів.

Важливим елементом механізму реалізації державної політики щодо інформатизації галузі освіти є наявність *соціальної* складової. Соціальний аспект зовнішніх і внутрішніх зв'язків є критерієм доцільності будь-яких управлінських рішень, що спонукає до активного реагування на зміни, які відбуваються в суспільстві. Отже, структуру органів управління галузю освіти не можна вважати соціально нейтральною. Соціальна складова механізму реалізації державної політики в галузі освіти повинна забезпечувати баланс державних, суспільних та індивідуальних інтересів у сфері освіти. Отже, соціальна складова механізму реалізації державної політики в галузі освіти залежить від характеру зв'язків з громадськістю, бізнес-структурами, а також від професійних та особистих якостей службовців.

Узагальнюючи наукові підходи до визначення механізму державного управління процесом інформатизації загальної середньої освіти, необхідно виходити з вимог комплексного підходу. Застосування комплексного підходу дає можливість визначити основні складові механізму інформатизації освіти. Вважаємо, що до них слід віднести:

¹² Про затвердження Комплексної програми забезпечення загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів сучасними технічними засобами навчання з природничо-математичних і технічних дисциплін: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.07.2004 р. // ОВУ. — 2004. — № 28. — Ст. 1886.

¹³ Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій: Указ Президента України від 20.10.2005 р. // Урядовий кур'єр. — 2005. — № 207.

- *нормативно-правову* складову механізму, яка складається із Конституції України, освітнього та інформаційного законодавства, підзаконних, нормативних актів, рішень органів виконавчої влади та місцевого самоврядування;

- *оганізаційну* складову механізму, що охоплює ієрархічну систему органів державного управління, виконавчі комітети органів місцевого самоврядування та кадри;

- *фінансово-економічну* складову механізму, що являє собою бюджетне фінансування, державні програми, податкові пільги, спрямування інвестицій;

- *соціальну* складову механізму, яка забезпечує зв'язки з громадськістю, з професійними об'єднаннями та бізнес-структурами,

- *інформаційну* складову, що забезпечує доступ до локальних та глобальних інформативних каналів.

Практичне вдосконалення механізму державного управління процесом інформатизації освіти, а саме загальної середньої, може бути реалізовано таким шляхом:

1. Організаційний елемент. У Міністерстві освіти і науки та місцевих органах державного управління освітою необхідні структури з інформатизації, які організують розробку та впровадження проекту інформатизації галуззю під прямим чи безпосереднім керівництвом Уповноваженого Президента України з питань інформатизації.

2. Правовий елемент. Необхідно забезпечити розробку та законодавче оформлення регулятивних положень, правових норм (інструментів) щодо впровадження інформаційно-комунікаційної складової відносин між урядом і громадянами. Сьогодні таких спеціальних інструментів фактично немає.

3. Економічний елемент. В умовах обмеженого ресурсного забезпечення потрібна концентрація ресурсів на напрямках, які дозволяють створити передумови ефективного їх використання.

4. Інформаційний елемент. Створити систему електронного документообігу на всіх рівнях влади, включаючи систему підтримки процедур підготовки та прийняття управлінських рішень; систему інформаційно-аналітичного забезпечення державних освітніх органів у ланці “район — область — центр”; створити нові та удосконалити існуючі веб-сайти органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, освітніх установ для покращення доступу громадян до інформації уряду та освітніх установ.

Стаття рекомендована до друку кафедрою інформатизації державного управління Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління (протокол № 12 від 16 квітня 2008 року)

